

CINIZMO FENOMENAS: FENOMENOLOGINĖ PRIEIGA

Cinizmas nėra paprastas ir vienareikšmis fenomenas. Nors jis susiformavo istorijoje ir atrodo gan ryškus, tačiau jo duotis nėra aiški. Susitikimas su cinišku poelgiu gali būti labai paveikus ar sukrečiantis, ypač tada, kai pats esi ciniško juoko objektas. Tačiau dažnai paveikumas užgožia fenomeno struktūrą ir patiriamas tik kaip trauminis įvykis. Būtent dėl šio trauminio poveikimo cinizmo etiketė lengvai klijuojama bet kokiam skandalingam ir amoraliam poelgiui. Kita vertus, cinizmas dažnai yra neatpažįstamas blankesnėse situacijose, virtęs savaime suprantamybe ir neartikuliuotu požiūriu, jis netgi tiesiogiai nesutinkamas. Tad kyla klausimas, koks gi turėtų būti prieigos prie cinizmo būdas?

Cinizmo sąvoka įpareigoja ieškoti ištakų ir kreiptis į antikos kinikus. Nors negalime cinizmo kildinti tiesiogiai iš kinizmo, tačiau šiuolaikinio ciniko pavidalas susiformavo Naujųjų laikų literatūroje, pasakojant Diogeno istorijas ir savaip modifikuojant nuostatas ir elgesio pobūdį. Čia cinizmas virto nefilosofiniu cinišku požiūriu.

Fenomenologinė prieiga leidžia išryškinti ciniškos sąmonės struktūras. Kaip pažymi Sloterdijkas, ciniškasis požiūris pasireiškia tik tada, kai apie daiktus galimos dvi pažiūros – oficiali ir neoficiali, užmaskuota ir nuoga. Sloterdijkas pirmiausia nurodo politinę terpę, kurioje viena tiesa yra oficiali, vieša, liaudžiai, o kita – valdžios, privati, neviešinama. Tačiau tai tik viena sritis. Struktūriniu požiūriu, visas ciniškasis galvojimas ir supratimas juda dvisluoksnėje perspektyvoje – yra tiesa, bet yra ir nuoga tiesa. Būtent antroji ciniškai sąmonei yra tikroji. Ciniška sąmonė veikia demaskuodama pirmąją tiesą kaip iliuzinę, netikrą, nerealią, o antrąją priima kaip pačią tikrovę. Dviejų tiesų opozicija pasirodo įvairiais pavidalais. Aukšta – tai idealai, šventi dalykai, principai, moralė, vertybės, žmogiškumas; žema – tai, ką niekina idealybė – gyvuliškumas, gyvenimas bet kokia kaina, išlikimas, intereso ir godžios prigimties patenkinimas. Aiškiausiai ši opozicija atpažįstama politinio gyvenimo plotmėje, tačiau ji būdinga ir kitoms cinizmo raiškos terpėms.

Demaskavimas pasireiškia, pasak Sverdiolo, kaip aukštybės redukcija. Ji „atveda“ prie antrosios tiesos realybės, kuri cinizmui tampa galutiniu tikrovės matu. Redukcija nepanaikina pirmosios tiesos. Ji kaip tik jį ją išlaiko ir tik taip ji gali kiekvieną kartą steigti kaip ciniškas judesys. Aukštybės redukcija pasireiškia ne kaip perėjimas nuo vieno prie kito, bet kaip demaskavimas, kuomet viena parodoma kaip netikra, o kita kaip pati tikrovė. Abi tiesos galime laikyti sinchroniškais sluoksniais, nes abiejų buvimas kartu (tik skirtingai pagal realumo kriterijų), yra būtina ciniško požiūrio sąlyga.

Šiandien galime fiksuoti, kad ciniškas požiūris prasismelkia į kasdienes pasaulio patyrimo sąlygas. Tačiau viešojoje erdvėje cinizmas „seklėja“ ir jame „susitaiko“ priešybės – naivumas ir ciniškasis realizmas. Ciniška sąmonė buvo laikoma naivumo priešybe, nes reikia patirties ir išvalgumo, kad galėtum už oficialios tiesos, ideologijos, reklamos ar kt. išvelgti tikrąją tiesą. Tačiau naivioji ciniška sąmonė ne naiviai priima pirmąją tiesą, tačiau naiviai atlieka aukštybės redukciją. Tai, kad už bet kokio pasakymo slypi koks nors interesas, darosi savaime suprantama, todėl bet kokia „pirmoji“ tiesa iš anksto negalioja.

Tai atveda prie kito ciniškos sąmonės bruožo – ji yra nelaiminga ir įtari sąmonė. Redukcija atveria realybės sritį, tačiau ta realybė nėra tokia, kurioje ciniška sąmonė norėtų gyventi. Ciniška sąmonė nelaiminga dėl to, kad tai, ko norėtų, yra nerealu, o tai, ko nenorėtų, deja, yra realu. Toks sąmonės nelaimingumas veda prie įtarumo viskam. Pagal įprastą cinišką požiūrį, prieš klausdamas apie žmogaus idėją, turi pasiklausti apie jo interesą. Juk ciniškai aišku, realu ir normalu, kad pirmiausia bus tenkinamas interesas, o ne garbingai atliekamas darbas. Ciniškai sąmonei nepasitikėjimas ir įtarumas yra normalesnė, protingesnė, realistiškesnė nuostata. Tačiau naivumas niekur nedingsta, o toliau plinta naiviojo cinizmo pavidalu. Ciniška sąmonė juda uždarame rate – ji nepatenkinta turimomis sąlygomis ir norėtų kitokių gyvenimo pagrindų, tačiau pati tų pagrindų kurti negali, nes jie jai iš karto pasmerkti žlugti. Bandyti žadinti naujas vertybes neverta, nes jos jau *a priori* nerealistinės. Uždarame rate nereflektuota sąmonė pati sau uždaro kelią iš jo išsiveržti. Tik tikrovės patyrimo sąlygų refleksija ir demaskavimo demaskavimas leidžia įveikti šį uždarą ratą.